

Секція А 4. Середня освіта (за предметними спеціальностями)	
УДК 811.161.2'36:378.091.33:808.5	
Дата першого надходження статті до видання	2026-06-30
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-07-30
Дата публікації/оприлюднення	2026-07-30

Морфологічна нормативність як складник культури наукового мовлення здобувачів вищої освіти

Крупеньова Тетяна Іванівна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології
і методики навчання фахових дисциплін
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна

taniakrupenev@gmail.com

ORCID ID: [0000-0002-8616-4713](https://orcid.org/0000-0002-8616-4713)

Прокопенко Ліліана Іванівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології
і методики навчання фахових дисциплін
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна

lilianaprokopenko@gmail.com

ORCID ID: [0000-0003-1821-7016](https://orcid.org/0000-0003-1821-7016)

Євтушина Тетяна Олександрівна

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології
і методики навчання фахових дисциплін
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна

ievtushyna@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-6561-5880

Босак Ніна Федорівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології
і методики навчання фахових дисциплін
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
Одеса, Україна

nina.bosak@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-4127-9223

Анотація. Стаття присвячена обґрунтуванню морфологічної нормативності як структурного складника культури наукового мовлення здобувачів вищої освіти в умовах реформування вищої освіти України та посилення вимог до якості наукової комунікації державною мовою. **Метою** дослідження є системний опис морфологічних зон підвищеного ризику порушення норми в наукових текстах здобувачів освіти і розроблення їхньої типології як інструменту вдосконалення мовної компетентності майбутніх фахівців. Для досягнення мети використано **методи** аналізу й синтезу наукової літератури, описовий метод для систематизації морфологічних особливостей наукового стилю, метод класифікації для побудови типології порушень і зіставний метод для розмежування нормативних і ненормативних варіантів граматичних форм. **Основні результати** дослідження полягають у виокремленні п'яти різновидів морфологічної нестабільності наукового мовлення здобувачів вищої освіти: активних дієприкметників теперішнього часу, варіантності відмінкових закінчень іменників чоловічого роду в родовому відмінку однини, форм узгодження числівників з іменниками, граматичного роду запозичених термінів і видо-часових форм у безособових конструкціях. **Наукова новизна** дослідження полягає в тому, що морфологічну нормативність уперше розглянуто не як суто лінгвістичну категорію, а як педагогічний конструкт – складник культури наукового мовлення, що підлягає цілеспрямованому формуванню в освітньому процесі; удосконалено класифікацію типових морфологічних порушень стосовно академічного мовлення студентів. Установлено, що значна частина таких помилок має системний характер і пояснюється взаємодією кількох чинників: недостатньою сформованістю мовної компетентності, міжмовною інтерференцією, впливом розмовного мовлення та цифрового комунікативного середовища, а також обмеженим досвідом редагування власних наукових текстів. Засвоєння граматичних норм повинно інтегруватися з розвитком академічного письма, удосконаленням комунікативної компетентності, формуванням навичок критичного аналізу й саморедагування наукових текстів.

Ключові слова: морфологічна норма, науковий стиль, граматична правильність, мовна компетентність, лінгводидактика, культура наукового мовлення.

Morphological normativity as a component of the culture of scientific speech of higher education students

Krupenova Tetiana Ivanivna

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Philology and Methods of Teaching
Professional Disciplines, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky»,
Odesa, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-8616-4713

Prokopenko Liliana Ivanivna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Philology and Methods of Teaching
Professional Disciplines, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky»,
Odesa, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-1821-7016

Yevtushyna Tetiana Oleksandrivna

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Philology and Methods of Teaching
Professional Disciplines, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky»,
Odesa, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-6561-5880

Bosak Nina Fedorivna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Philology and Methods of Teaching
Professional Disciplines, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky»,
Odesa, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-4127-9223

Abstract. The article is devoted to the justification of morphological normativity as a structural component in the culture of scientific speech of higher education students in the conditions of reforming higher education in Ukraine and heightening the requirements for the quality of scientific communication in the state language. The purpose of the study is a systematic description of morphological zones of increased risk of norm violation in scientific texts of education students and the development of their typology as a tool for improving the language competence of future specialists. To achieve the goal, methods of analysis and synthesis of scientific literature, a descriptive method for systematizing morphological features of the scientific style, a classification method for constructing a typology of violations, and a comparative method for distinguishing normative and non-normative variants of grammatical forms were used. The main results of the study are the identification of five types of morphological instability of scientific speech of higher education students: active participles of the present tense, the variability of case endings of masculine nouns in the genitive singular, the forms of agreement of numerals with nouns, the grammatical gender of borrowed terms, and the species-temporal forms in impersonal constructions. The scientific novelty of the study lies in the fact that morphological normativity is considered for the first time not as a purely linguistic category, but as a pedagogical construct – a component of the culture of scientific speech, which is subject to purposeful formation in the educational process; the classification of typical morphological violations in relation to students' academic speech has been improved. It has been established that a significant part of such errors is systemic in nature and is explained by the interaction of several factors: insufficient formation of language competence, interlingual interference, the influence of colloquial speech and the digital communicative environment, as well as limited experience in editing one's own scientific texts. The acquisition of grammatical norms should be integrated with the development of academic writing, the improvement of communicative competence, the formation of skills of critical analysis and self-editing of scientific texts.

Keywords: morphological norm, scientific style, grammatical correctness, language competence, linguodidactics, culture of scientific speech.

Вступ

Актуальність проблеми. Реформування вищої освіти України, посилення вимог до якості кваліфікаційних і наукових робіт державною мовою та дія Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019) актуалізують

проблему граматичної коректності наукових текстів, які створюють здобувачі вищої освіти. Стандарти вищої освіти за більшістю спеціальностей передбачають загальну компетентність «здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово», що прямо стосується наукового мовлення здобувачів освіти під час підготовки доповідей, курсових, кваліфікаційних робіт і публікацій. Морфологічна нормативність не існує ізольовано від інших складників культури мовлення. Вона взаємодіє з орфографічною, лексичною, синтаксичною та стилістичною правильністю, утворюючи цілісну систему мовної організації наукового тексту. Недотримання хоча б одного з компонентів негативно впливає на якість академічної комунікації. Водночас саме морфологічні помилки часто залишаються найменш помітними для авторів, хоча істотно знижують наукову цінність роботи. У практиці викладання дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» та «Культура української наукової мови» особливої ваги набуває системне формування в здобувачів освіти навичок нормативного використання граматичних форм. Ефективність такої підготовки визначається не лише обсягом засвоєних теоретичних знань, а насамперед умінням застосовувати мовні норми під час створення власних академічних текстів. Саме тому сучасна методика навчання дедалі більше орієнтується на компетентнісний підхід, що передбачає інтеграцію мовної, комунікативної та професійної підготовки майбутнього фахівця. Водночас аналіз сучасної педагогічної практики засвідчує наявність суперечності між високими вимогами до культури академічного письма та фактичним рівнем сформованості морфологічної компетентності значної частини здобувачів вищої освіти. Ця суперечність актуалізує потребу в поглибленому осмисленні місця морфологічної нормативності у структурі культури наукового мовлення, визначенні найбільш проблемних аспектів засвоєння граматичних норм і виробленні ефективних методичних підходів до їх формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя дослідження морфологічних норм української мови становлять праці з функційної граматики, зокрема дослідження К. Городенської, у яких морфологію витлумачено в тісному зв'язку із синтаксичною й категорійною організацією мовлення [2]. Питання культури мовлення й нормативності як загальномовної категорії розглянуто в праці Т. Костолович та Л. Бісовецької, які наголошують на нормі як основі мовної свідомості носія літературної мови [4, с.121]. Проблематику наукового стилю та його граматичних, зокрема морфологічних, ознак опрацьовано І. Голубовською й В. Підгурською, які визначають точність граматичної форми як одну з провідних ознак наукового викладу [1, с.415]. Практичні аспекти формування мовної компетентності здобувачів вищої освіти в межах дисципліни «Українська наукова мова» досліджують О. Горошкіна та Т. Груба, зосереджуючись переважно на лексичному й стилістичному рівнях, тоді як морфологічний рівень здебільшого залишається на периферії їхнього аналізу [3]. Помітне місце в сучасному мовознавстві посідають праці, у яких нормативність української наукової мови розглядається крізь призму розвитку орфографічної, словотвірної, граматичної та лексико-семантичної систем [5]. Дослідники аналізують еволюцію мовної норми, взаємодію літературного стандарту з мовною практикою, а також особливості стильової диференціації наукового мовлення [6; 10; 13]. Окремий напрям становлять студії, присвячені використанню наративних стратегій в академічному письмі [7]. Т. Котс обґрунтовує доцільність поєднання когнітивного та комунікативного підходів до аналізу наукових текстів, доводячи, що наративні елементи сприяють доступнішому викладу складної інформації, забезпечують зрозумілість академічного повідомлення та формують довірливу взаємодію між автором і читачем [8]. Вагомий внесок у дослідження функціонування української наукової мови зробили автори фундаментальних монографій, присвячених мовним особливостям наукового стилю [11] і комунікативній культурі академічного дискурсу

[18]. Теоретичні положення цих праць доповнюються сучасними навчально-методичними виданнями, у яких висвітлено практичні аспекти формування культури професійного мовлення, розвитку академічного письма та вдосконалення мовної компетентності майбутніх фахівців [17]. Окрему групу становлять дослідження, присвячені усній формі академічної комунікації. У них розглядаються питання академічної риторики, культури наукової презентації, мовленнєвої поведінки під час фахового спілкування, особливості побудови публічних виступів, доповідей, лекцій та наукових дискусій [8; 11; 16]. Ці праці переконливо демонструють, що успішна професійна взаємодія дослідників визначається не лише змістом наукових результатів, а й рівнем володіння мовними засобами академічної комунікації.

У зарубіжній традиції формування академічної грамотності студентів трактується як сукупність дискурсивних і граматичних конвенцій, що їх здобувач освіти опановує поступово в межах дисциплінарної спільноти [9; 14]. Порівняння підходів засвідчує спільну тенденцію – визнання норми складником академічної компетентності, але водночас відмінність фокуса: україномовні дослідники здебільшого аналізують морфологічну норму як системну категорію мови загалом, тоді як зарубіжні студії зосереджені на індивідуальній траєкторії опанування академічного дискурсу, що залишає осторонь системний педагогічний опис морфологічних труднощів як окремого об'єкта викладання [12; 15].

Виділення невирішеної частини проблеми. Попри значний доробок учених у галузі функційної морфології та культури наукового мовлення, недостатньо дослідженим залишається питання систематизованого опису морфологічної нормативності саме як педагогічного конструкта – переліку типових зон ризику, релевантних для наукового мовлення сучасних здобувачів вищої освіти, зокрема нефілологічних спеціальностей, та їхнього використання в методиці викладання мовних дисциплін.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування морфологічної нормативності як структурного складника культури наукового мовлення здобувачів вищої освіти та розроблення типології типових зон морфологічної нестабільності в наукових текстах студентів.

Наукова новизна. Наукова новизна полягає в тому, що вперше морфологічну нормативність витлумачено не лише як лінгвістичну, а й як педагогічну категорію, що підлягає цілеспрямованому формуванню, і набуло подальшого розвитку уявлення про структуру культури наукового мовлення здобувачів вищої освіти.

Практичне значення. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання розробленої типології викладачами дисциплін мовної підготовки для розроблення критеріїв оцінювання й практичних завдань, спрямованих на формування морфологічної нормативності наукового мовлення здобувачів освіти.

Методологія

Методи дослідження. Для досягнення мети використано комплекс теоретичних методів. Метод аналізу й синтезу наукової літератури застосовано для узагальнення наявних підходів до трактування морфологічної норми та культури наукового мовлення. Описовий метод використано для систематизації морфологічних особливостей наукового стилю української мови. Метод класифікації застосовано для побудови типології зон морфологічної нестабільності в наукових текстах здобувачів вищої освіти. Зіставний метод використано для розмежування нормативних і ненормативних варіантів граматичних форм і встановлення джерел мовної інтерференції.

Джерела даних. Теоретичну базу дослідження становлять чинний Український правопис (2019), нормативні граматичні праці з функційної морфології, наукові статті й монографії з культури наукового мовлення та навчально-методична документація

дисциплін мовної підготовки здобувачів освіти Університету Ушинського, опрацьовані авторами в процесі викладацької практики.

Інструменти аналізу. Аналіз здійснено засобами лінгвістичного опису із залученням нормативних словників і чинного правопису як довідкового інструментарію для верифікації нормативності граматичних форм; Особливу увагу приділено виявленню закономірностей функціонування морфологічних категорій у науковому стилі здобувачів освіти Університету Ушинського, визначенню типових труднощів, що виникають під час створення академічних текстів, а також узагальненню методичних підходів до формування граматичної компетентності майбутніх фахівців.

Обмеження дослідження. Дослідження ґрунтується на узагальненні наукової літератури та педагогічних спостережень авторів, а також на емпіричному обстеженні студентських текстів лише за 2025-2026 навчальний рік, що визначає межі застосування результатів і водночас окреслює перспективу подальшої емпіричної верифікації запропонованої типології.

Результати

Морфологічна нормативність є одним із базових показників мовної культури особистості, адже саме вона забезпечує правильне використання граматичних форм слова відповідно до норм сучасної української літературної мови. На відміну від орфографічних чи пунктуаційних правил, які легко піддаються зовнішньому контролю, морфологічні норми реалізуються безпосередньо в процесі породження мовлення. Вони є результатом не механічного запам'ятовування правил, а глибокого усвідомлення закономірностей функціонування граматичної системи української мови. У сучасній лінгвістиці морфологічна норма розглядається як історично сформований і суспільно визнаний спосіб уживання словозмінних форм, що відповідає кодифікованим правилам літературної мови. Її основою є стабільність граматичних моделей, однак ця стабільність не виключає певної динаміки, адже мовна система постійно реагує на суспільні зміни, розвиток термінології, появу нових комунікативних потреб та оновлення правописних рекомендацій. Особливість морфологічної нормативності полягає в тому, що вона регламентує використання всіх самостійних частин мови, визначає закономірності словозміни, узгодження та керування, забезпечує граматичну взаємодію між словами у словосполученні й реченні. Саме тому будь-які відхилення від морфологічної норми нерідко спричиняють порушення синтаксичної організації тексту, погіршують його стилістичну якість і впливають на змістову точність повідомлення. У структурі культури наукового мовлення морфологічна нормативність виконує кілька взаємопов'язаних функцій. Насамперед вона забезпечує точність вираження наукової думки. Науковий стиль орієнтований на однозначне тлумачення інформації, тому кожна граматична форма має відповідати своєму значенню. Неправильне використання категорій роду, числа чи відмінка нерідко змінює логіку висловлення або створює семантичну невизначеність. Не менш важливою є логіко-структурна функція. Саме граматичні категорії забезпечують взаємозв'язок між окремими компонентами тексту, підтримують його цілісність, послідовність викладу та смислову завершеність. Комунікативна функція морфологічної нормативності полягає у створенні умов для ефективної передачі інформації між автором і читачем. Граматично правильний текст не потребує додаткового тлумачення, легко сприймається, сприяє швидкому осмисленню матеріалу та формує позитивне враження про рівень професійної підготовки автора. Не менш важливою є й етична функція. Дотримання мовних норм свідчить про повагу автора до адресата, академічної спільноти та української літературної мови як державної. Саме тому культура наукового мовлення сьогодні розглядається як складова академічної культури загалом.

Академічне письмо є особливим видом професійної комунікації, який передбачає не лише наукову аргументованість викладу, а й бездоганне мовне оформлення тексту.

Якщо логіка дослідження визначає зміст наукової праці, то мовна правильність забезпечує її доступність, переконливість і наукову достовірність. Створення будь-якого академічного тексту, від тез конференції до кваліфікаційної роботи, передбачає постійне використання великої кількості складних граматичних конструкцій. Автор працює з науковими поняттями, термінологією, числовими показниками, визначеннями, узагальненнями, тому навіть незначні морфологічні неточності можуть призвести до порушення логічної структури викладу. Науковий стиль характеризується високою частотністю використання іменників абстрактного значення, віддієслівних іменників, прикметників термінологічного характеру, дієслів недоконаного виду, пасивних конструкцій, безособових форм, складених присудків. Саме тому рівень сформованості морфологічної компетентності безпосередньо впливає на якість академічного тексту. Однією з характерних особливостей студентського письма є прагнення до надмірного ускладнення синтаксичних конструкцій. Бажаючи надати текстові наукового звучання, здобувачі нерідко використовують громіздкі словосполучення, численні дієприкметникові конструкції, складні форми узгодження, що значно підвищує ризик морфологічних помилок. Водночас сучасне академічне письмо дедалі більше орієнтується на принципи зрозумілості, логічності та економії мовних засобів. Це означає, що нормативність уже не сприймається як формальне дотримання правил, а виступає важливою умовою ефективної професійної комунікації.

У результаті аналізу наукових робіт здобувачів освіти Університету Ушинського і педагогічної практики викладання мовних дисциплін виокремлено п'ять типових зон морфологічної нестабільності наукового мовлення:

1) активні дієприкметники теперішнього часу. Найпоширенішим порушенням є вживання калькованих активних дієприкметників (домінуючий, зростаючий, існуючий), не властивих системі української мови; нормативним є заміна їх підрядним означальним реченням (який домінує), відповідником-прикметником (панівний) чи іменниковою конструкцією;

2) варіантність відмінкових закінчень іменників чоловічого роду в родовому відмінку однини. Труднощі викликає вибір між закінченнями -а(-я) та -у(-ю) для іменників другої відміни (наприклад, аналізу, інституту, методу), що потребує врахування семантичної групи іменника, а не механічного застосування одного закінчення до всіх слів цієї відміни;

3) узгодження числівників з іменниками. Типовим порушенням є неправильне узгодження іменника з останнім компонентом складеного числівника (наприклад, двадцять два відсотки, а не двадцять два відсотків(а)), а також помилкове відмінювання складників числівника в непрямих відмінках;

4) граматичний рід запозичених термінів. Активне поповнення наукової термінології запозиченнями (кейс, тренд, контент) супроводжується коливанням у визначенні граматичного роду й відповідної відмінкової парадигми, що потребує унормування за родовою класифікацією відмінюваних і невідмінюваних іменників іншомовного походження;

5) Видо-часові форми в безособових конструкціях. У викладі результатів дослідження спостерігається неунормоване чергування доконаного й недоконаного видів дієслова в безособових конструкціях (встановлено / встановлюється), що порушує єдність часової перспективи наукового викладу.

Кожна з виокремлених зон потребує цілеспрямованої уваги в межах дисциплін мовної підготовки, оскільки саме вона визначає найчастотніші відхилення від морфологічної норми в наукових текстах здобувачів вищої освіти.

Обговорення

Інтерпретація результатів. Виявлені зони морфологічної нестабільності пояснюються двома основними чинниками: тривалою інтерференцією з російською

мовою, що зберігається в мовній свідомості значної частини здобувачів вищої освіти, та обмеженою кількістю аудиторних годин, відведених на вивчення морфологічних норм наукового стилю в межах дисциплін мовної підготовки нефілологічних спеціальностей, де основний акцент традиційно зроблено на лексичному й стилістичному рівнях.

Морфологічні помилки доцільно розглядати не ізольовано, а як взаємопов'язану систему, що охоплює всі самостійні частини мови. Такий підхід дає змогу не лише описати окремі порушення, а й встановити закономірності їх виникнення та визначити ефективні шляхи попередження. Найбільшу групу морфологічних порушень становлять помилки, пов'язані з використанням іменників. Це пояснюється високою частотністю їх функціонування у науковому стилі, а також складністю системи словозміни української мови. Однією з найбільш поширених проблем є неправильний вибір відмінкових закінчень. Особливо це стосується іменників чоловічого роду другої відміни, у яких вибір закінчення родового відмінка визначається семантикою слова. Нерозуміння цього принципу призводить до механічного використання закінчень за аналогією, що суперечить літературній нормі. Не менш складним залишається правильне використання давального відмінка. У сучасній українській мові існують паралельні форми, однак вибір між ними визначається не лише граматичними правилами, а й стилістичними особливостями тексту. У науковому мовленні перевага надається формам, які забезпечують чіткість і милозвучність викладу. У системі прикметникових форм найбільша кількість помилок пов'язана з узгодженням. Незважаючи на відносну простоту цього правила, у складних синтаксичних конструкціях здобувачі освіти нерідко втрачають граматичний зв'язок між означенням та означуваним словом. Особливо часто це трапляється тоді, коли прикметник та іменник розташовані на значній відстані один від одного. Окрему групу становлять порушення під час утворення ступенів порівняння. У науковому стилі переважає аналітичний спосіб творення порівняльних конструкцій, однак автори нерідко поєднують синтетичні та аналітичні форми, створюючи граматично ненормативні конструкції. Проблемним є й надмірне використання оцінних прикметників. Бажаючи підкреслити значущість власного дослідження, здобувачі освіти вдаються до прикметників із виразним суб'єктивним компонентом: *унікальний, безпрецедентний, надзвичайний, винятковий*. Подібні характеристики не відповідають принципу об'єктивності наукового стилю, якщо вони не підтверджені аргументами. Помилки, пов'язані з числівниками, мають стійкий характер і пояснюються складною системою їх словозміни. Особливо багато труднощів виникає під час використання складених кількісних числівників, де необхідно відмінювати кожен компонент конструкції. Не менш поширеними є помилки в поєднанні числівників з іменниками. Особливі труднощі виникають у тих випадках, коли числівникові конструкції входять до складу складних статистичних таблиць, описів експериментальних результатів чи кількісного аналізу. Сучасна практика академічного письма також демонструє недостатню увагу до нормативного оформлення дат, цифрових позначень, часових характеристик, назв років та порядкових номерів. Такі неточності хоча й не завжди впливають на зміст повідомлення, однак істотно знижують загальний рівень культури оформлення наукового тексту. У системі дієслівних форм спостерігається кілька характерних тенденцій. Передусім це надмірне використання пасивних конструкцій. Бажаючи надати текстові більшої науковості, здобувачі освіти часто будують речення лише за моделлю *було визначено, було проведено, було встановлено*. Подібне одноманіття негативно впливає на динаміку викладу та ускладнює сприйняття інформації. Інша проблема полягає в необґрунтованому використанні дієслів майбутнього часу замість теперішнього. Науковий стиль традиційно тяжіє до теперішнього часу із значенням загальної закономірності, тоді як майбутній час використовується лише тоді, коли йдеться про перспективи подальших досліджень або опис запланованих етапів роботи. Помітною є й тенденція до

перенасичення тексту віддієслівними іменниками. Хоча такі конструкції є характерною рисою наукового стилю, їх надмірна концентрація робить текст важким для сприйняття, позбавляє його динаміки та створює ефект надмірної номінативності.

Комплексний аналіз мовної підготовки здобувачів вищої освіти дає підстави стверджувати, що причини виникнення морфологічних порушень є багатофакторними. Однією з провідних причин є недостатній рівень сформованості мовної компетентності ще на попередніх етапах навчання. Частина здобувачів освіти приходять до закладу вищої освіти з фрагментарними знаннями граматики, які не забезпечують упевненого використання мовних норм у професійній комунікації. Другим чинником виступає домінування репродуктивного навчання. Засвоєння окремих правил без систематичної роботи з реальними науковими текстами не формує навичок практичного застосування морфологічних норм. У результаті студент може правильно відтворити правило, однак припускається помилок під час написання власної роботи. Не менш вагомим чинником є вплив цифрового інформаційного середовища. Соціальні мережі, електронне листування, миттєві повідомлення сприяють спрощенню граматичних конструкцій, нехтуванню мовними нормами та формуванню звички до поверхового редагування текстів. Згодом ці мовні моделі переносяться й у навчальну діяльність. Особливої уваги заслуговує міжмовна інтерференція. Найбільш помітно це виявляється у виборі відмінкових форм, словотворчих моделей та дієслівного керування.

Подолання окреслених труднощів потребує комплексного підходу до мовної підготовки здобувачів вищої освіти. Формування морфологічної нормативності не може обмежуватися вивченням окремих правил або виконанням традиційних граматичних вправ. Воно повинно інтегруватися в усі види навчальної діяльності, пов'язані зі створенням академічних текстів. Ефективною виявляється систематична робота з редагуванням наукових текстів. Аналіз типових мовних помилок, їх колективне обговорення, аргументований вибір нормативних варіантів сприяють формуванню мовної рефлексії та виробленню стійких навичок самоконтролю. Не менш важливим є використання текстоцентричного підходу. Засвоєння морфологічних норм повинно здійснюватися не ізольовано, а в контексті створення реальних жанрів академічного письма: анотацій, тез, наукових статей, курсових і кваліфікаційних робіт. Саме в таких умовах здобувач освіти усвідомлює функціональне призначення граматичних категорій та їхню роль у професійній комунікації. Важливим напрямом удосконалення мовної підготовки є також розвиток навичок саморедагування. Майбутній фахівець повинен навчитися не лише знаходити граматичні порушення, а й пояснювати причини їх виникнення, аргументувати вибір нормативної форми та критично оцінювати мовне оформлення власного тексту. Лише за таких умов морфологічна нормативність стає не зовнішньою вимогою до академічного письма, а внутрішньою професійною потребою автора. Формування культури наукового мовлення здобувачів вищої освіти є одним із пріоритетних напрямів сучасної мовної освіти, оскільки рівень мовної підготовки майбутнього фахівця безпосередньо впливає на якість професійної комунікації, академічного письма та представлення результатів наукової діяльності. У системі мовної компетентності особливе місце посідає морфологічна нормативність, що забезпечує правильне функціонування граматичних категорій, точність слововживання, логічність викладу й відповідність тексту нормам сучасної української літературної мови.

Проведений аналіз дав підстави стверджувати, що морфологічна нормативність є не лише складником граматичної правильності мовлення, а й важливим показником загальної академічної культури автора наукового тексту. Саме нормативне використання відмінкових форм, граматичних категорій роду, числа й особи, правильне функціонування прикметникових, числівникових, займенникових та дієслівних форм

забезпечують змістову точність, логічну завершеність і стилістичну цілісність академічного викладу.

Порівняння з іншими дослідженнями. Отримані результати узгоджуються з висновками К.Городенської щодо системного характеру морфологічної норми та її зв'язку із синтаксичною організацією висловлення [2], а також підтверджують тезу І.Голубовської й В.Підгурської про точність граматичної форми як провідну ознаку наукового стилю [1]. Водночас, на відміну від зарубіжних студій [9; 12; 14], які трактують академічну грамотність переважно як індивідуальну траєкторію опанування дискурсу, запропонована типологія акцентує системний, педагогічно керований характер формування морфологічної нормативності, що відкриває можливість цілеспрямованого методичного втручання, а не лише природного набуття досвіду.

Наукова новизна. Наукову новизну дослідження становить обґрунтування морфологічної нормативності як педагогічного конструкта – складника культури наукового мовлення, що не зводиться до суто лінгвістичної категорії, а підлягає цілеспрямованому формуванню засобами освітнього процесу. Удосконалено класифікацію типових морфологічних порушень наукового мовлення стосовно академічної практики здобувачів вищої освіти, що доповнює наявні лінгвістичні описи морфологічної норми педагогічно орієнтованим виміром.

Практичне значення. Розроблена типологія може використовуватися викладачами дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням» і «Культура української наукової мови» для укладання практичних завдань, спрямованих на опрацювання виявлених зон ризику; науковими керівниками курсових і кваліфікаційних робіт – для формування критеріїв оцінювання мовної якості студентських текстів; розробниками методичних рекомендацій – як основа для укладання довідкових матеріалів із морфологічної нормативності наукового мовлення.

Висновки

Установлено, що морфологічна нормативність є не лише лінгвістичною, а й педагогічною категорією – самостійним структурним складником культури наукового мовлення здобувачів вищої освіти, що підлягає цілеспрямованому формуванню в освітньому процесі. Виокремлено п'ять типових зон морфологічної нестабільності наукового мовлення здобувачів освіти Університету Ушинського: активні дієприкметники теперішнього часу, варіантність відмінкових закінчень іменників чоловічого роду, узгодження числівників з іменниками, граматичний рід запозичених термінів і видо-часові форми в безособових конструкціях. Доведено, що джерелами виявлених порушень здебільшого є інтерференція з російською мовою та недостатня увага до морфологічного рівня в змісті дисциплін мовної підготовки нефілологічних спеціальностей. Обґрунтовано доцільність використання розробленої типології для укладання критеріїв оцінювання мовної якості наукових текстів здобувачів вищої освіти та практичних завдань дисциплін мовної підготовки. Підтверджено системний характер морфологічної норми, встановлений у попередніх лінгвістичних дослідженнях, і водночас доповнено його педагогічним виміром, що передбачає керовану, а не стихійну траєкторію опанування норми здобувачами вищої освіти.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні взаємозв'язку морфологічної нормативності з лексичною, синтаксичною та стилістичною правильністю академічного мовлення, розробленні комплексної методики формування граматичної компетентності здобувачів освіти різних спеціальностей, створенні електронних банків типових морфологічних помилок та інтеграції цифрових інструментів у процес навчання академічного письма. Окремим напрямом подальших досліджень може стати вивчення особливостей формування морфологічної нормативності в умовах використання технологій штучного інтелекту під час створення

наукових текстів, що відкриває нові можливості для поєднання традиційної мовної підготовки з сучасними цифровими практиками академічної комунікації.

Список використаних джерел

1. Голубовська І., Підгурська В. Практичні аспекти формування культури наукового мовлення майбутніх учителів у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 82, том 1, 2024. С. 415–421. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-1-60>
2. Городенська К. Г. Здобутки академічної граматичної школи. *Українська мова*. 2021. №3 (79). С.3-29. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2021.03.003>
3. Горошкіна О., Груба Т. Українська наукова мова : теорія і практика : навч.-метод. посібн. Суми : Університетська книга, 2023. 108 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736978/B9.pdf>
4. Костолович Т., Бісовецька Л. Удосконалення культури мовлення майбутніх фахівців на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. *Педагогічна наука і освіта XXI століття*. 2026. № 6. С.121-130. DOI: 10.35619/pse.vi6.177
5. Шатілова Н. Культура наукового тексту: типові помилки в різножанрових роботах студентів-філологів. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал*. 2025, № 1 (39). С. 149-153 DOI 10.24061/2411-6181.1.2025.453
6. Britsyn V., Sukalenko T., Ladyniak N., Kaleniuk S., Zhelyazkova V. Modern tendencies of development of norms of Ukrainian language. *Linguistics and Culture Review*. 2021. № 5(S4), 102-113. <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1653>
7. Kostusiak N., Hromyk L., Hrytsevych Y., Kryskiv M., Sydorenko O., Shumenko O. Culture of Ukrainian Scientific Language: Oral and Written Forms of Professional Communication. *Journal of Cultural Analysis and Social Change*. 2025. №10(2), 4779–4788. <https://doi.org/10.64753/jcasc.v10i2.2339>
8. Kots T. Modern Ukrainian scientific text in the dimension of dynamic stability of literary norm. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*. 2024. №35 (74(5)). P. 26–31. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.1/05>
9. Malveira Orfanò B., Wingate U. Teaching academic writing to Nursing students: Developing criticality through a genre-based approach. *ESP Today*. 2024. № 12(1). P.118-135. <https://doi.org/10.18485/esptoday.2024.12.1.6>
10. Odena O., Burgess H. How doctoral students and graduates describe facilitating experiences and strategies for their thesis writing learning process: a qualitative approach. *Studies in Higher Education*. 2017. №42. P. 572–590. doi: 10.1080/03075079.2015.1063598
11. Pisarska N., Zaveryushchenko M., Lukhina, M. Semantic-syntactic organization of scientific style. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*. 2023. № 34(73(5)). P. 24–29. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.5/05>
12. Sala-Bubaré A., Castelló M. Writing regulation processes in higher education: a review of two decades of empirical research. *Reading and Writing*. 2018. № 31, P. 757–777. doi: 10.1007/s11145-017-9808-3
13. Strochenko L., Smaglii V., Viktoriia C., Yukhymets S. Academic Writing for Postgraduates Across Disciplines: A Lexico-syntactic Perspective. *Arab World English Journal*. 2025. № 16(1). P.285-297. <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol16no1.17>
14. Szczygłowska T. Lexical verbs of epistemic modality in academic written English: Disciplinary variation. *Linguistica Silesiana*. 2022. № 43. P. 91–111. <https://doi.org/10.24425/linsi.2022.141219>
15. Tremblay-Wragg E., Mathieu Chartier S., Labonté-Lemoyne E., Déri C., Gadbois M. Writing more, better, together: how writing retreats support graduate students through their

journey. *Journal of Further and Higher Education*. 2021. № 45. P.95–106. doi: 10.1080/0309877X.2020.1736272

16. Turko O. Word order as a means of linguistic influence: communicative and pragmatic aspects. *Transcarpathian Philological Studies*. 2025. № 41(2). P. 55-59. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.2.9>.

17. Tyndall D., Powell S. B. Good critical friends are hard to find: Promoting peer review among doctoral students. *Studies in Graduate and Postdoctoral Education*. 2023. №14(2). P. 186-200. <https://doi.org/10.1108/SGPE-11-2021-0081>

18. Venhryniuk M. Academic writing through the lens of narrative: The case of science popularization in the works of Robert Sapolsky. *Transcarpathian Philological Studies*. 2025. № 41(1). P. 34–39. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.6>.

References

1. Holubovska, I., & Pidhurska, V. (2024). Praktychni aspekty formuvannia kultury naukovoho movlennia maibutnikh uchytelev u protsesi vyvchennia ukraïnskoï movy za profesiïnym spriamuvanniam [Practical Aspects of Developing a Culture of Scientific Speech among Future Teachers in the Process of Studying Ukrainian for Professional Purposes]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 82, tom 1. 415–421 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-1-60> [in Ukrainian]

2. Horodenska, K. H. (2021). Zdobutky akademichnoi hramatychnoi shkoly [Achievements of the Academic Grammar School]. *Ukrainska mova*. №3 (79). S.3-29. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2021.03.003> [in Ukrainian]

3. Horoshkina, O., & Hrubá, T. Ukrainska naukova mova : teoriia i praktyka : navch.-metod. Posibn [Ukrainian scientific language: theory and practice]. Sumy : Universytetska knyha, 2023. 108 s. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736978/B9.pdf> [in Ukrainian]

4. Kostolovych, T., & Bisovetska, L. (2026). Udoshkonalennia kultury movlennia maibutnikh fakhivtsiv na zaniattiakh z ukraïnskoï movy za profesiïnym spriamuvanniam [Improving the speech culture of future specialists in Ukrainian language classes for professional purposes]. *Pedahohichna nauka i osvita KhKhI stolittia*. № 6. S.121-130. DOI: 10.35619/pse.vi6.177 [in Ukrainian]

5. Shatilova, N. (2025). Kultura naukovoho tekstu: typovi pomylky v riznozhanrovnykh robotakh studentiv-filolohiv [Culture of scientific text: typical errors in various genres of works by philology students]. *Aktualni pytannia suspilnykh nauk ta istorii medytsyny. Spilnyi ukraïnsko-rumunskyi naukovyi zhurnal*. № 1 (39). S. 149-153 DOI 10.24061/2411-6181.1.2025.453 [in Ukrainian]

6. Britsyn, V., Sukalenko, T., Ladyniak, N., Kaleniuk, S., Zhelyazkova, V. (2021). Modern tendencies of development of norms of Ukrainian language. *Linguistics and Culture Review*. № 5(S4), 102-113. <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1653> [in English]

7. Kostusiak, N., Hromyk, L., Hrytsevykh, Y., Kryskiv, M., Sydorenko, O., Shumenko, O. (2025). Culture of Ukrainian Scientific Language: Oral and Written Forms of Professional Communication. *Journal of Cultural Analysis and Social Change*. №10(2), 4779–4788. <https://doi.org/10.64753/jcasc.v10i2.2339> [in English]

8. Kots, T. (2024). Modern Ukrainian scientific text in the dimension of dynamic stability of literary norm. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*. №35 (74(5)). P. 26–31. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.1/05> [in English]

9. Malveira Orfanò, B., Wingate, U. (2024). Teaching academic writing to Nursing students: Developing criticality through a genre-based approach. *ESP Today*. № 12(1). P.118-135. <https://doi.org/10.18485/esptoday.2024.12.1.6> [in English]

10. Odena, O., Burgess, H. (2017). How doctoral students and graduates describe facilitating experiences and strategies for their thesis writing learning process: a qualitative

approach. *Studies in Higher Education*. №42. P.572–590. doi: 10.1080/03075079.2015.1063598 [in English]

11. Pisarska, N., Zaveryushchenko. M., Lukhina, M. (2023). Semantic-syntactic organization of scientific style. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*. № 34(73(5)). P. 24–29. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.5/05>. [in English]

12. Sala-Bubaré, A., Castelló, M. (2018). Writing regulation processes in higher education: a review of two decades of empirical research. *Reading and Writing*. № 31, P. 757–777. doi: 10.1007/s11145-017-9808-3 [in English]

13. Strochenko, L., Smaglie, V., Viktoriia, C., Yukhymets, S. (2025). Academic Writing for Postgraduates Across Disciplines: A Lexico-syntactic Perspective. *Arab World English Journal*. № 16(1). P.285-297. <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol16no1.17> [in English]

14. Szczygłowska, T. (2022). Lexical verbs of epistemic modality in academic written English: Disciplinary variation. *Linguistica Silesiana*. № 43. P. 91–111. <https://doi.org/10.24425/linsi.2022.141219> [in English]

15. Tremblay-Wragg, E., Mathieu Chartier, S., Labonté-Lemoyne, E., Déri, C., Gadbois, M. (2021). Writing more, better, together: how writing retreats support graduate students through their journey. *Journal of Further and Higher Education*. № 45. P.95–106. doi: 10.1080/0309877X.2020.1736272 [in English]

16. Turko, O. (2025). Word order as a means of linguistic influence: communicative and pragmatic aspects. *Transcarpathian Philological Studies*. № 41(2). P.55-59. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.2.9>. [in English]

17. Tyndall, D., Powell, S. B. (2023). Good critical friends are hard to find: Promoting peer review among doctoral students. *Studies in Graduate and Postdoctoral Education*. №14(2). P.186-200. <https://doi.org/10.1108/SGPE-11-2021-0081> [in English]

18. Venhryniuk, M. (2025). Academic writing through the lens of narrative: The case of science popularization in the works of Robert Sapolsky. *Transcarpathian Philological Studies*. № 41(1). P. 34–39. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.6>. [in English].